

A SZIBÉRIAI REGIONALIZMUS A CÁRIZMUS ÉS AZ 1917–1920 KÖZÖTTI POLGÁRHÁBORÚ IDEJÉN

A 19. századi cári Oroszországot általában az erős központosítás országaként ismeri a történelem. A rendkívüli hatalmi centralizáció a 16. századtól kezdve valóban az orosz történelem állandó velejárója volt, még akkor is, ha a cári udvar néhány esetben nagyon is nagyvonalú tudott lenni, és autonómiával ajándékozta meg egyes tartományait a 19. században. A legjobb példa erre Finnország, amely egy időben saját alkotmánnyal, állampolgársággal, pénzzel és hadsereggel rendelkezett azon Orosz Birodalmon belül, amelyet az európai haladó közvélemény a “nemzetek börtönéeként” ismert. 1830-ig a Kongresszusi Lengyelország szintén nagyon jelentős autonómiával rendelkezett, de a balti német bárók és városi patrícusok sem panaszkodhattak az önkormányzat hiányára. Mindezek az autonómiák azonban jogi szempontból teljesen a korlátlan cári kormányzat jóindulatától függtek, tehát a cár elvben bármikor visszavonhatta ezeket. Megnyirbálásuk a 19. század második felében be is következett, ami döntően az ország kapitalista modernizációjával (a finnek és a balti németek esetében), illetve az érintett nemzetek sikertelen függetlenségi küzdelmeivel (a lázadó lengyelek esetében) függött össze.

Az oroszországi történelem másik velejáróját ugyanakkor az állandóan visszatérő nemzetiségi konfliktusok, illetve az egyes etnikumok kisebb vagy nagyobb intenzitású autonomista, esetleg szeparatista törekvései képezték. Az önálló állami létre törekvő nemzeti szeparatizmus azonban nem az egyetlen kihívás volt, amellyel időről időre szembesülni kényszerült a szentpétervári kormányzat. A 19. században az autokratikus cári centralizmusra való reakcióként az orosz haladó körökben születőben voltak különböző föderalista elképzelések, amelyek ilyen úton is próbáltak választ találni az országot sújtó nemzetiségi és területi problémákra. Az etnikai indíttatású autonomizmus és szeparatizmus, illetve az etnikai és területi alapú föderalizmus mellett az orosz etnikumon belüli regionalizmus is megjelent, amelyet az orosz nyelv utólag az *oblasztnyicseszto* kifejezéssel jelölt. A legjelentősebb ilyen oblasztnyik mozgalom Szibériában alakult ki a 19. században.

Szibéria földrajzi és demográfiai sajátosságai

A Szibéria kifejezés tulajdonképpen egy gyűjtőszó, amely alatt korábban az Urál-hegységtől egészen a Kamcsatkáig terjedő óriási észak-ázsiai térséget értették. Ezt a hihetetlen nagyságú és csak nagyon ritkán lakott területet a 16. századtól kezdve a terjeszkedő moszkvai uralkodók fokozatosan fennhatóságuk alá vonták. Természetesen Szibéria soha nem volt homogén terület, hanem a különböző jellegű térségek és vidékek egyvelege, amelyeket sokáig semmilyen közös hagyomány nem kötött össze. Szibéria mint kifelé egységes régió csak fokozatosan alakult ki azoknak a közös sajátosságoknak köszönhetően, amelyek hosszú időn keresztül jellemezték a cári birodalomnak Urálon túli területeit. A szibériai öntudat megszületéséhez vezető egyik legfontosabb sajátosság földrajzi jellegű volt, és a régiónak a központtól való távolságában rejtett. A másik jellemző vonás közigazgatási jellegű volt – egész Szibéria ugyanis a Moszkvában székelő gyarmatügyi típusú Szibériai Prikáznak volt alárendelve, és sajátos, leegyszerűsített közigazgatással rendelkezett, amelyet a nagy távol

ságok, a gyér lakosság, a helyi népek jelenléte, illetve a hatékony központi ellenőrzés hiánya tett szükségessé. Mindez a Szibériai Prikáz megszüntetése után sem változott meg. A térség következő sajátossága a lakosság jellegével függött össze, amely egyrészt az európai Oroszország különböző területeiről bevándorolt oroszokból és a kis létszámú helyi népekből tevődött össze. Az utóbbiak rendszeresen adóztak az orosz cároknak, de e népek hatékonyabb megnyerése érdekében elitjeik privilégiumokban részesültek, amelyek ugyan nem érték el az orosz nemesség státusát, mégis hatékony eszköznek bizonyultak lojalításuk biztosítására.

A helyi oroszok jelentős része "szolgáló" emberekből állt – hivatalnokokból, kozákokból, kereskedőkből, akik különböző mentességeket kaptak. A Szibériába költöző, jogilag a kincstár alá tartozó parasztok és vadászok személyükben szintén szabadok maradtak, és tulajdonképpen az államnak adózó állami jobbágyoknak számítottak. A térség tehát nem ismerte a magánföldesúri jobbágyságot, és igazából a tömeges jellegű és korporatív módon szervezett helyi nemességet sem. A felső bürokrácia ugyan általában született arisztokratákból állt, azonban a Szibériába küldött magasabb rangú hivatalnokok többsége szolgálati ideje letelte után hazatért. A helyi adminisztráció középső és alsó szintjeit az állandó káderhiány miatt sokszor teljes természetességgel "nemtelenekkel" töltötték be, pedig akkor még a kereskedők, iparosok vagy parasztok fiainak részvétele a közigazgatásban Oroszország más vidékein szokatlan volt. Mindez nagyobb társadalmi mobilitást, illetve elmosódottabb rendi és kaszthatárokat eredményezett Szibériában.

Fontos megemlíteni még azt, hogy a szibériai lakosságra nem nehezedtek különösen súlyos adóterhek, hiszen a központi kormányzat tisztában volt azzal, hogy ha azokat aránytalanul felemeli, a lakosság fogja magát, és továbbvándorol a tajga mélyébe. Amíg pedig az államhatalom ott újból utoléri őket, évtizedek is elmúlhatnak. A kormányzat azt is tudta, hogy Szibériában nemcsak az adó beszedése az egyetlen jövedelmi forrás, hanem a térség kincseinek minél teljesebb kiaknázása is legalább annyira fontos. Ehhez viszont a helyi viszonyokat ismerő, lojális emberekre volt szükség. Szibériába ugyanakkor olyan csoportok is költöztek, amelyeket a központi területeken nem nagyon tűrtek meg, vagy egyenesen üldöztek. Ilyenek voltak például az óhitűek közösségei, vagy az oroszországi elnyomás elől elszökő gazdasági és politikai menekültek. A gyéren lakott tajgán viszont rájuk is szükség volt, emiatt a hatóságok türelmesebben próbálták bánni velük, annál inkább, mert rendszerint jó gazdáknak vagy kereskedőknek számítottak, tehát sokat adóztak. A nehéz életkörülmények, a szibériai emberek magukra utaltsága, az állam gyengébb nyomása és valamivel toleránsabb magatartása a vallási és etnikai mássággal szemben együttesen a sajátos, büszke és önállóságra törekvő, ugyanakkor viszonylag türelmes szibériai mentalitás kialakulásához vezettek, amely később fontos szerepet játszott a helyi indíttatású mozgalmak önképének formálásában.

A szibériai közigazgatás fejlődése

Az 1580-as évekig a Nyugat-Szibériában található Szibériai Kánságban a tatárok uralkodtak. A tatár kánok hatalmának megtöréséig a szibériai ügyek a moszkvai külügyeket intéző Követi Prikáz hatáskörébe tartoztak. A kánság szétverése és az oroszok általi bekebelezése után egy ideig megszokásból még mindig a külügyérek intézték az új területek ügyeit, egészen 1597-ig, amikor Szibéria is a Kazanyi Prikáz hatáskörébe került, mely hivatal a 16. században elfoglalt új tartományok irányításá-

val foglalkozott. Az önálló Szibériai Prikáz csak 1637-ben jött létre, de kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen a 18. század közepéig létezett. Ez a prikáz lett az Urál-hegységtől keletre elhelyezkedő, állandóan bővülő területek fő hatósága. A Szibériai Prikáznak alárendelten működtek a helyi hatalmi szervnek számító vajdák, akik a 17. század végén már négyen voltak – tobolszki, tomszki, jenyiszeji és Léná menti. A vajdák közül kiemelkedett a tobolszki helytartó, aki a Szibériában állomásozó összes fegyveres erő fölött rendelkezett. Ezenkívül komoly külpolitikai jogosítványai is voltak a birodalom keleti és déli szomszédjai tekintetében.¹

Természetesen I. Péter közigazgatási reformjai Szibériát sem kerülték el. Péter megszüntette a Szibériai Prikáz, és annak hatáskörét a Szenátusra ruházta át. Az 1708. évi kormányzósági reform, amely nyolc *kormányzóságra* (oroszul: *gubernija*) osztotta a birodalmat, Szibériát egyben hagyta. Az uralkodó a haderő reformjával összhangban ezentúl a Szibériai kormányzóság feladatává tette a két lovassági és öt gyalogsági ezred fenntartását. Ugyanilyen köteletség hárult egyébként a sokkal kisebb Szmolenszki kormányzóságra is. Szibéria első kormányzója M. Gagarin herceg lett, aki 1711 és 1717 között töltötte be ezt a tisztséget. Karrierje azonban szomorúan ért véget, mert a mérhetetlen sikkasztásokért és korrupcióért végül halálra ítélték és kivégezték. A központtól távoli és ennek folytán majdnem ellenőrizhetetlen Szibéria ugyanis Gagarin kormányzósága előtt és még sokáig utána is a korrupció, a hivatali visszaélések és a botrányos pénzügyi csalások otthona volt. A helyi közigazgatást érintő gyakori reformok és átszervezések ezt a jelenséget voltak hivatottak megszüntetni, azonban soha nem vezettek igazi eredményre.

I. Péter halála után újból létrehozták a Szibériai Prikáz, amely egészen 1763-ig, az utolsó és végleges megszüntetéséig működött. Az 1770-es években Szibéria már két kormányzóságból állt: a Tobolszki és Irkutszki kormányzóságból. II. Katalin közigazgatási reformja viszont három *helytartóságra* (oroszul: *namesztnyicsesztvo*) osztotta ezt az irdatlan nagyságú területet, amely egységesen a *Szibériai Cárság* nevet viselte, és saját címerrel, trónnal és pénzverési joggal rendelkezett. Mindez azonban nem tartott sokáig. I. Pál alatt Szibéria megint két – Tobolszki és Irkutszki – kormányzóságból állt. Ezt a beosztást hagyta érvényben I. Sándor is, aki viszont a két kormányzó fölé szibériai *főkormányzót* is kinevezett (oroszul: *general-gubernator*). 1804-ben a Tobolszki kormányzóságból kivált a Tomszki kormányzóság, amivel a szibériai kormányzóságok száma háromra emelkedett. Mindez azonban nem javított sem a helyi közigazgatás minőségén, sem annak erkölcsén. Az 1810-es évek végén a cár parancsára Mihail Szperanszkij vezetésével komoly revíziót végeztek Szibériában, amely botrányos méretű visszaéléseket fedezett fel, ami sokkolta a kormányt. A revízió következtében menesztették a három szibériai kormányzót, több mint félszáz magas rangú hivatalnokot bíróság elé állítottak, 700 csinovnyikot pedig leváltottak és elbocsátottak.² Szperanszkijt azzal bízták meg, hogy gyökeresen reformálja meg a szibériai közigazgatást.

Szperanszkij látta, hogy a legfőbb probléma a helyi hatalmasságok ellenőrzetlenségében rejlik, azonban nem merte nyíltan kimondani, hogy szükség van választott helyi testületekre; amelyek képesek lesznek majd helyben ellenőrizni a kormányzósági bürokráciát. A főhivatalnok tisztában volt azzal, hogy az ilyen elképzelés keresztyülvihetetlen, sőt őt is a konstitucionalizmus gyanújába keverheti. Nem szabad elfelejteni, hogy Szperanszkij szibériai kiküldetése tulajdonképpen rangos politikai száműzetés volt. Mindennek ellenére legalább egyfajta kollegiális bürokrata pluralizmust próbált létrehozni, amely kölcsönös kontrollt biztosított volna a kormányzó és

hivatalnokai között. A kormányzók mellett bürokratatanácsokat hoztak létre, amelyek a helyi és a cár által kinevezett központi hivatalnokokból álltak. Feladatuk a főkormányzók és kormányzók segítése, illetve ellenőrzése lett.³ Szibériát újból kettéosztották: Nyugat-szibériai és a Kelet-szibériai főkormányzóságra. Az előbbi székhelye Tobolszk maradt, azonban 1839-től már Omszk lett az. Az utóbbi székhelye 1917-ig Irkutszk volt. A két főkormányzóság közötti határt a Jenyiszej folyó alkotta. A főkormányzóságok kormányzóságokból álltak, azok kerületekből, továbbá volosztyokból (körzetekből) és a helyi népek területeiből. A Nyugat-szibériai főkormányzóság a Tobolszki és Tomszki kormányzóságokból, illetve az Omszki kerületből (oroszul: *oblaszty*) állt, a Kelet-szibériai főkormányzóság pedig az Irkutszki és Jenyiszeji kormányzóságokból, Jakut kerületből és még három különálló kisebb területből.

Szibériában egyébként sok volt a különleges igazgatású terület. Ilyenek voltak például a nagy bányavidékek, a határokat védő kozák területek és a helyi lakosság saját igazgatási szervezete. Szperanszkij 1822. évi reformjai a bennszülött lakosságot három csoportba sorolták: a *letelepedett* (oroszul: *oszedlije*) népek csoportjába, a *nomád* (oroszul: *kocsevije*) népek csoportjába és a távoli vidékeken vadászattal foglalkozó *vándor* (oroszul: *brogyacsije*) népek csoportjába. Az első csoportba tartozók hasonló jogokkal és kötelességekkel rendelkeztek, mint az állami jobbágy státusú orosz parasztok vagy kereskedők, a többi két csoport különböző kedvezményekben és önkormányzatban részesült. Az önkormányzat egyik formája az úgynevezett *sztyeppi dumák* (oroszul: *sztyepnije dumi*) voltak. A nomádok és vándorok választott vezetőit azonban az orosz hatóságoknak kellett megerősíteni tisztségeikben, tehát önkormányzatuk csak feltételes volt. A törvények biztosították a bennszülött lakosság számára a vallásszabadságot és szokásjoguk érvényesülését, de a nagyobb súlyú büntetőügyek már az orosz bíróságok hatáskörébe tartoztak.⁴ A szibériai kis népek elleni nyomás csak a századforduló táján kezdett erősödni, ami az unifikációs törekvésekkel függött össze. Addig azonban az orosz hatóságok viszonylag pragmatikusan és türelmesen igyekeztek kezelni a kérdést.

A következő átrendeződésekre a 19. század második felében került sor. A nyugat-szibériai kormányzóságok ugyanis egyre jobban kezdtek hasonlítani az európai kormányzóságokra, és a hatalom úgy érezte, hogy már nem szükséges kiemelt külön kezelésük. Ennek egyik következménye a Nyugat-szibériai főkormányzóság 1882-ben történő megszüntetése lett, helyén csak a két kormányzóság maradt. A távolabbi Kelet-szibériai főkormányzóság azonban egészen 1917-ig fennmaradt. Az Amur-vidék Oroszországhoz csatolása viszont itt is bizonyos változásokhoz vezetett. Az 1917-es forradalom előtt tehát Szibéria két különálló kormányzóságból (Tomszki és Tobolszki) és a szintén kormányzóságokra tagolódó két főkormányzóságból állt, az Irkutszki és Amur menti főkormányzóságból. Az első két kormányzóságból (Irkutszki és Jenyiszeji) és két kerületből (Bajkálontúli és Jakut) állt, az utóbbi pedig négy kerületből (Amuri, Kamcsatkai, Szahalini és Tengermelléki).

A szibériai regionalizmus előzményei

A szibériai oblasztnyicsesztvo, azaz a regionalizmus ideológiája fokozatosan alakult ki a 19. században. Az egyik legelső konfliktusra a szibériai születésű helyi orosz kereskedők és az orosz adminisztráció között a század legelején került sor Irkutszkban. Az irkutszki kupecsek elégedetlenek voltak az ottani kormányzóval, aki önhatalmúlag le akarta romboltatni a várostervnek nem megfelelő polgári házakat,

mire az irkutszkiak olyan embert választottak a város elöljárójává, akit a kormányzó nem erősített meg. Az irkutszki büntetőjogi kamara és az ügyész is a helyiek pártját fogták, mire a kormányzó eltávolításukkal reagált. A kormányzó ellenségeiből hamar az ügynevezett *“elégedetlenek pártja”* (oroszul: *partyija nyedovolnih*) szerveződött meg, amely vállalta a politikai konfliktust a hatalommal, azaz Treszkin kormányzóval és a mögötte álló Pesztyel főkormányzóval. Természetesen az irkutszki polgárok próbálkozása vereséggel végződött, a későbbiekben azonban a szibériai regionalista történetírók úgy emlékeztek rá, mint a helyiek első tudatos konfliktusára a központból Szibériába küldött bürokratákkal.⁵ Valójában azonban itt sokkal inkább a szokásos helyi elégedetlenségi mozgalomról volt szó, amely még nem hordozott magában tudatos regionális elemeket.

A tudatos szibériai regionalizmus kialakulásában ennél fontosabb szerepet játszottak a Szibériába száműzött dekabristák, illetve az 1830. évi lengyel felkelés résztvevői. A dekabristák egy része eleve szimpatizált az Orosz Birodalom föderalizálásával. Közismert például Nyikita Muravjovnak, az Északi Társaság egyik vezetőjének a terve, amely Oroszországot 13 *“államra”* (oroszul: *gyerzsava*) és 2 *kerületre* (oroszul: *oblaszty*) osztotta volna. Szibéria két államot alkotott volna: az Ob folyóról elnevezett *Obi Államot* (oroszul: *Obijszkaja gyerzsava*) és a *Léna menti Államot* (oroszul: *Lenszkaja gyerzsava*). Mindegyik állam élén kétkamarás választott parlament állt volna. A szintén dekabrista gróf M. A. Dmitrijev-Mamonov és M. F. Orlov tábornok Muravjov tervezeténél kezdetlegesebb és konzervatívabb koncepciója 9 cárságra, 5 nagyfejedelemségre és 3 kerületre osztotta volna fel a birodalmat, amelyek között önálló helyet foglalt el Szibéria is. Pavel Pesztyel, a dekabrizmus radikális szárnyának vezetője azonban nem volt híve a föderalizmusnak, helyette a centralizmust és a diktatúrát részesítette előnyben. A *“szibériai kerület”* viszont nála is közigazgatási egységet alkotott volna.⁶

A dekabristák szerepe azonban nem azért volt fontos a szibériai regionalizmus létrejöttében, mert egyesek közülük tervezeteikben felvállalták az ország föderális átalakulásának a gondolatát, hanem azért, mert száműzötként új eszméket vitték Szibériába, illetve másként fogták fel annak sajátosságait, mint ahogyan addig volt szokás. Sok dekabrista száműzetése során megkedvelte Szibériát, annak lakosait, illetve azok mentalitását. Tetszett nekik, hogy ebben a régióban nem létezik az európai Oroszország parasztjait megnyomorító jobbagyság intézménye, hogy lakosai öntudatosak, erősek, bíznak saját erejükben és jövőjükben. Szibéria a maga történetével, szociális szerkezetével és mentalitásával az Észak-Amerikában a telepések szabadságharca után létrejött Egyesült Államokra emlékeztette őket. Úgy érezték, hogy nagyon sok a hasonlóság köztük. Szibériát is önálló telepések hozták létre, ide is sok szabadságszerető politikai és vallási menekült (vagy éppenséggel száműzött) érkezett, itt sem létezett a jobbagyság intézménye, nem volt számottevő nemesség, és hivatalnokokból is kevés jutott. A száműzött dekabrista Rosen báró főleg ezekben látta Szibéria boldog jövőjének zálogát. Hasonlóképpen gondolkodott Volkonszkij herceg és Baszargin dekabrista száműzött is. Az Amerika és a Szibéria közötti párhuzam végül nekik és a hozzájuk hasonló értelmiségi politikai száműzötteknek köszönhetően lassan, de biztosan és mélyen beépült a szibériai városok értelmiségeinek gondolkodásába, és ezzel komolyan előmozdította az oblasztnyik mozgalmat. Egyes száműzött dekabristák büntetésük letöltése után is Szibériában maradtak, és tapasztalt emberként bekapcsolódtak az 1850-es és 1860-as évek oblasztnyik mozgalmába. Legismertebb közülük D. I. Zavalisin volt, aki viszont a helyi viszonyok és közigazgatás éles sajtó-

kritikájával végül elérte azt, hogy őt még Szibériából is száműzték, mégpedig Oroszország európai részébe.⁷

Az 1830 utáni lengyel politikai száműzöttek körében természetesen minden olyan elképzelés népszerű volt, amely legfőbb ellenségük – az orosz állam – meggyengítését szolgálta. A szabadság utáni vágy azzal járt, hogy a lengyelek körében már az 1830-as években megszületett a helyi elnyomók elleni felkelés ötlete, amelynek egyik mellékvonulata Szibériának a cári Oroszországtól való esetleges elszakításának meglehetősen kalandor jellegű és nem túl komoly gondolata volt. A cári hatóságok azonban éberek voltak, és az egész ügyet erőteljesen eltúlozva kegyetlenül szétverték a szibériai lengyelek szervezkedését.⁸

Természetesen az irodalom is kivette a maga részét a szibériai regionalizmus előkészítéséből. A szibériai hazafiak körében az 1840-es években nagy népszerűségnek örvendett P. A. Szlovcov 1838-ban megjelent, *Szibéria történeti szemléje* című könyve (oroszul: *Isztoricseszkoje obozrenyje Szibiri*). Szlovcov egyik legelső szerzőként gyarmatnak tekintette Szibériát, amely ugyan gazdag, de elhanyagolt az anyaország által. A szerző kikérte magának a szibériai lakosok negatív színben való feltűntetését, ami természetesen tetszett minden helybelinek. Művében továbbá kritizálta az anyaország bűnözőinek Szibériába történő tömeges szállítását, amely a rabok gyarmatává teszi az országrészt. Ugyanakkor Szlovcov nem volt szeparatista, sőt még a helyi sajátosságokat hangsúlyozó regionalista sem, hiszen hosszú távon hitt abban, hogy Oroszország és Szibéria műveltsége és törvényei egyformák lesznek, kiegyenlítődnek. A külön szibériai történelmet sem akarta nagyon elismerni.⁹

A szibériai regionalizmus közvetlen előzményei között az 1850–60-as években fontos szerep jutott egy érdekes párosnak, amelyet mellesleg rokon szálak is fűztek egymáshoz. Mihail Bakunyinról, az orosz anarchizmus és forradalmi mozgalom kiemelkedő alakjáról, illetve Nyikolaj Muravjov-Amurszkijról, a népszerű irkutszki főkormányzóról van szó. Bakunyin politikai száműzöttként került a rokona által irányított Kelet-Szibériába az 1850-es évek végén, és hamar a főkormányzó szűkebb környezetének tagja lett. Muravjov-Amurszkij, akit még I. Miklós nevezett ki irkutszki főkormányzónak, ottani tizenhárom éves szolgálata alatt meglehetősen népszerűvé vált a helyi körökben. Egyrészt az ő nevéhez fűződik az Amur folyó vidékének Oroszországhoz csatolása, ami nagyon fellelkesítette a szibériai kereskedőket és a száműzött forradalmárokat egyaránt, hiszen ezzel Oroszország Szibérián keresztül kijutott a Csendes-óceánra, pontosabban annak olyan partjára, amely alkalmas volt komoly és gazdag kikötők létesítésére. Szibéria már nem volt többé semmibe vezető óriási üres terület, hanem képletesen szólva közelebb került a helybeli értelmiség által annyira csodált Amerikához. Ettől pedig a lelkes helyi idealisták nemcsak a kereskedelem fellendítését várták, hanem az eszmék szabad áramlását is. Másrészt Muravjov-Amurszkij viszonylag kordában tudta tartani a neki alárendelt bürokráciát, és viszonylag enyhe rezsimit biztosított a helyi lakosságnak és a politikai száműzötteknek egyaránt. Az ügyes és ravasz főkormányzó tulajdonképpen kétarcú politikát folytatott: a cár felé igyekezett a lehető leglojálisabb képet mutatni, az irkutszki társasági és politikai körök felé pedig a liberálisabb arcát fordította. Ugyanakkor titkos jelentéseiben néha lekezelően nyilatkozott a szibériaiakról, akik között viszont mindig Szibéria autonómiája hívének tüntette fel önmagát. Bakunyin is sokat tett rokona liberális arculatának népszerűsítéséért, hiszen sok pozitív hangvételű cikket írt róla az orosz demokratikus ellenzék szócsövének tartott *Kolokol* című újságban, amelyet Alekszandr Herzen adott ki Londonban. Mellesleg a leveleket és tudósításait valóság-

núleg a nagy hatalmú főkormányzó segítségével juttatta ki az országból. Ezek azonban néha veszélyesek voltak az irkutszki “pasára” nézve, mert Bakunyin hosszú forradalmi múltja ellenére soha nem volt túlzottan óvatos és tapintatos. A mindig is csapongó természetű anarchista néhány éves szibériai tartózkodása alatt váltakozó intenzitással lelkes híve volt egyszer a “csodálatosnak” tartott Szibéria teljes elszakításának, máskor pedig az Orosz Birodalom demokratikus szláv föderációvá való átalakításának, és soha nem titkolta, hogy elképzeléseiben “demokratának” tekintett rokonának is szerepet szán.

Természetesen Muravjov-Amurszkij vélt “demokratizmusa” tipikus bakunyini túlzás és önámítás volt, amely azonban több fiatalembert is megtévesztett, akik a főkormányzó kabinetje körül forgolódtak. Az 1860-as években az Amur-vidéken katonatisztként szolgáló Pjotr Kropotkin herceg, a későbbi anarchista gondolkodó visszaemlékezései szerint a Muravjov-Amurszkij szűkebb környezetéhez tartozó fiatalok Bakunyinnal együtt az USA-val szövetségi viszonyban lévő Egyesült Szibériai Államok létrehozásáról vitakoztak. Magát a kifejezést is a csodált amerikai példa mintájára találták ki.¹⁰ A szintén fiatal Kropotkin inkább pozitív véleménnyel volt a főkormányzóról, mégis felismerte, hogy utóbbi minden előnyös tulajdonsága ellenére túlzottan a régi hivatalnoki gárda neveltje, és mint ilyen, a lelke mélyén ő is egy despota, aki soha nem fog igazából szimpatizálni a demokratikus köztársasággal. Bakunyin szintén inkább ideiglenes diktátorként tudta elképzelni rokonát, mint az igazi demokrácia építőjeként. Azt, hogy a két oldalra is játszó Muravjov-Amurszkij mit akart, nehéz pontosan meghatározni. Valószínűleg időnként eljátszott a szibériai köztársasági elnöki poszt betöltésének gondolatával, azonban túl okos és óvatos volt ahhoz, hogy túl messzire menjen el ebben az irányban. Esetleges szeparatizmusa pedig nem volt eszmei indíttatású, inkább egy távoli gyarmat helytartójának hiúságból következő elgondolásról volt szó szerintem nála. A főkormányzó pétérvári ellenfelei mégis ügyesen kihasználták kacérkodását a Szibériai Egyesült Államok gondolatával, és 1862-ben és 1863-ban sikerült elérniük, hogy a tehetséges, energikus, de kétszínű főkormányzó kegyvesztett lett. Muravjov-Amurszkij élete hátralévő részét külföldön élte le, és egyik uralkodó sem aktiválta őt újból.¹¹

Muravjov-Amurszkij, Bakunyin és környezetük nagy része nem volt született szibériai, sőt az őslakosok szemében ők igazából “oda hozott” (oroszul: *navoznije*) orosz embereknek számítottak. Bakunyin életének irkutszki szakasza gazdag pályafutásának csupán érdekes és rövid kitérője volt. Szibéria iránti rajongása viszont azokban az években egyáltalán nem volt egyedülálló Oroszországban. Szibéria a liberális és forradalmi demokratikus körökben nagy népszerűségnek örvendett, mint olyan terület, amely nem ismerte a jobbagyságot, ennek folytán a teljesítményére büszke helyi lakosság jobban felkészült a szabadságra és demokráciára, mint az európai Oroszország tömegei. Ezenkívül a reform szellemiségű hatvanas évek első fele a századelőhöz hasonlóan megint a föderalista eszmék reneszánszát hozta magával. Az emigráns Herzen és Ogarjov által szerkesztett, nagy befolyású *Kolokol* cikkei ezt nagyon jól tükrözték. Herzen mindig is kritikus volt a despotikus és agyoncentralizált Orosz Birodalommal szemben. Úgy tartotta, hogy az állam egysége nem feltétlen velejárója a nép jólétének. Az egyes térségek nagyobb önállóságában az ország demokratizálásának egyik útját látta, nem is beszélve arról, hogy a lengyelek esetében felismerte azok függetlenséghez való jogát. Álláspontját röviden a következőképpen foglalta össze: “Földet a parasztoknak, az önállóság elismerését a régióknak.” Herzen elismerte az egyes provinciáknak az autonómiához való jogát, illetve azt a

jogukat, hogy egymással szövetségre lépjenek, teljesen összeolvadjanak vagy éppen fordítva, teljesen szeparálódjanak.¹² Szibéria azért is volt fontos Herzen nézetrendszerében, mert hosszú távon azzal számolt, hogy a jövőben a világ központja a Csendes-óceán térségébe fog áttevődni, és az USA és Oroszország együttműködése fogja meghatározni az arculatát. Szibéria pedig Oroszországnak az USA-hoz legközelebb fekvő és egyben sok tekintetben legjobban hasonlító része volt. Amennyiben Amerika kifejti a maga forradalmasító hatását Oroszországra, az Herzen véleménye szerint valószínűleg Szibérián keresztül fog megtörténni.

Az első oblasztnyikok és elképzeléseik

A szűken vett szibériai regionalizmus, mint politikai mozgalom és eszmerendszer, az 1860-as években született az oroszországi egyetemi városokban tanuló szibériai diákok körében. Az egyik legelső ilyen központ a Kazanyi Hittudományi Akadémia, illetve a Kazanyi Egyetem volt, amely már csak földrajzi közelsége miatt is hamar a szibériai diákok kedvelt célállomássá vált. Az itt tanuló szibériaiak az 1850-es években sokszor félig tréfásan, félig komolyan szűkebb szülőhazájuk kiválásáról élcelődtek. Ennél fontosabb, hogy itt tanult, majd tanított A. P. Scsapov, a föderalista-regionalista eszmék egyik legfontosabb hirdetője és teoretikusa, aki szintén Szibériában született. Történelemtanári pályáját a hatvanas években kezdte, és hallgatóinak már az első előadások alkalmából bejelentette, hogy ő nem az államiság és a központosítás szempontjából szeretné megközelíteni az orosz történelmet, hanem nagyobb figyelmet akar szentelni a regionális sajátosságoknak, a regionális elemnek a történelemben, hiszen szerinte Európában nem volt még egy olyan nép, amely néprajzi értelemben annyira sokszínű lenne, mint az orosz régiókban élő lakosság. Scsapov II. Sándornak is javasolta Oroszországnak önkormányzattal rendelkező *kerületekre* való felosztását. A birodalom föderális átalakulása talán jobban ki tudná védeni a Muravjov-Amurszkij típusú "helyi szatrapák" szeparatizmusát. Azt is felvetette, hogy minden létrehozandó kerületben egyetemet kell alapítani, mert főleg a távoli vidékek nagy hiányt szenvednek ebben.¹³

Scsapov példája és eszméi hatottak a fiatalabb szibériai diákokra Kazanyban, Szentpétervárott és Moszkvában egyaránt. Mindezekben a városokban szibériai földieket tömörítő diák és fiatal értelmiségi önszervező és önképző körök (oroszul: *zemljacsesztvo*) jöttek létre. Közülük legfontosabb értelemszerűen a fővárosi *Szibériai Kör* (oroszul: *Szibirskij kruszok*) volt, amelynek tagjai közé tartoztak a szibériai regionalizmus meghatározó személyiségei. A kör 1860-ban alakult meg, és egy kisebb szünettel 1865 és 1867 között, amely szünet a *Szibéria Függetlensége Társaságának* (oroszul: *Obscsesztvo nezavisimosztyi Szibiri*) rendőrségi felszámolásával függött össze, egészen 1917-ig működött.

A szentpétervári Szibériai Kör két lelke a későbbi szibériai regionalizmus két vezéralakja volt: Georgij Potanyin és Nyikolaj Jadrincev. Potanyin arra ösztönözte társait, hogy ne felejtsek el gyökereiket, tanulmányozzák szűkebb pátériájuk történelmét, gazdaságát, természetrajzát, mindezt annak érdekében, hogy Szibériába való visszatérésük után közre tudjanak működni annak felemelkedésében. Szibéria mint távoli vidék valóban komoly szakemberhiánnyal küszködött, ezért a fővárosban tanuló, lelkes fiatalság az idealista hatvanas években feltétlen köteletségének érezte a hazatérést. Jadrincev pedig úgy kezelte Szibériát, mint Oroszország gyarmatát, annak minden konzekvenciájával. Véleményét írásban is kifejtette az 1882-ben megjelent

nagy hatású könyvében, amely a következő jellemző címet viselte: “*Szibéria mint gyarmat*” (oroszul: *Szibir kak kolonyija*).

Az a kérdés, hogy Szibéria tulajdonképpen gyarmat vagy csupán provincia, azokban az években valóban sok értelmiségi agyat megmozgatott. Erről a kérdéstről vitatkoztak például az *Császári Földrajzi Társaságban* is (oroszul: *Imperatorszkoje Geograficeszkoje Obscseszto*). A nagyorosz érzelmű bürokrácia és tudomány ragaszkodott Szibéria provincia voltához, hiszen tudták, hogy a távoli tartomány gyarmatnak való elismerése a későbbiekben súlyos politikai következményekkel járhat. A fiatal szibériai értelmiség viszont más véleményen volt, és az európai Oroszország és Szibéria viszonyát úgy értelmezte, mint a metropolis és gyarmat viszonyát. Úgy érezték, hogy a kormány gazdaságpolitikája szűkebb hazájuk gazdasági érdekeit kiszolgáltatja a moszkvai manufaktúraipar érdekeinek. Miután azonban Potanyin és társai az akkori fiatal értelmiség többségéhez hasonlóan narodnyik szocialisták voltak, nem akartak szövetségre lépni a szibériai városok vállalkozó polgárságával. Emiatt a két országrész közötti belső vámhatár felállításának gondolata igazából eszükbe sem jutott, hiszen az jellegzetesen kapitalista megoldás lett volna. Sz. G. Szvatyikov, a szibériai oblasztnyicseszto egyik legfontosabb történetírója szerint a Potanyin körüli csoport szeparatizmusa inkább elméleti és elvi jellegű volt, amely a távoli jövőbe tekintett, és nem reagált a szibériai vállalkozók közvetlen gazdasági érdekeire. Az utóbbiak autonomizmusa természetesen sokkal inkább volt gyakorlati jellegű. Itt sem volt azonban szó valamilyen erős mozgalomról, inkább csak néhány város liberális érzelmű kereskedői kisebb körökbe tömörülve próbálták megfogalmazni térségük gazdasági érdekeit.¹⁴

Potanyin, Jadrincev és követőik nemcsak régiójuk kormány általi gazdasági elhanyagolását kifogásolták, hanem azt is, hogy a kormányzat hazájukat büntető gyarmatként használja, és ide küldi az európai országrészek társadalmi söpredékét. Természetesen főleg a politikai elítéltek és a száműzöttek között sok értékes ember is volt, amivel a helybeliek többsége tisztában volt, sőt a “nem politikaiak” között is az országrész szempontjából értékes és talpraesett emberek voltak, de a foglyok többsége mégis köztörvényes bűnöző volt. A fővárosban tanuló szibériai ifjak ezenkívül azt is kifogásolták, hogy Szibériának egyetlen egyeteme sincs, így a tanulni vágyó ifjúság távol otthonától kénytelen tanulni, és sokszor ott is marad, amivel viszont pátriájuk értékes szakembereket veszít el.

Az 1860-as években tehát fokozatosan kialakultak a szibériai regionalizmus főbb tételei és követelései, amelyek a következők voltak: a térség lakosságát demoralizáló száműzetés rendszerének felszámolása, a potenciális értelmiség elvándorlásának megakadályozása a helyi egyetem létrehozása által, illetve Szibéria alárendelt gazdasági pozíciójának megszüntetése.¹⁵ Miután a hatvanas években végrehajtott fontos reformokat Szibériában nem vezették be, ezek utólagos végrehajtása is az oblasztnyikok programjába került. Főleg az önkormányzati zemszto-reform, illetve az esküdtbírói rendszer meghonosításának az elmaradása sértette a szibériaiak érdekeit és érzékenységét.

Potanyin és Jadrincev példát mutatva híveiknek, az egyetem befejezése után valóban hazatértek, és aktívan bekapcsolódtak az omszki és tomszki társadalmi-politikai életbe. Igyekeztek pozíciókat szerezni a helyi hivatalokban (Potanyin például a Kormányzósági Statisztikai Hivatal titkára lett) és szalonokban, eszméikkel befolyásolni a sajtót, és egyáltalán ráébreszteni a szibériai értelmiséget és lakosságot saját érdekeik felismerésére. Nagyon aktívan propagálták a helyi szibériai egyetem gondo-

latát, mert a helyben megszerezhető műveltség és kultúra terjesztéséhez nagy reményeket fűztek. A fiatal regionalisták a helyi népek jogaiért is felléptek, azok jogi és kulturális felemelkedését szorgalmazták. Az oblasztnyikok vezetőinek többsége ugyan etnikailag orosz volt, de társaságaikba bejártak a művelt és russzifikált bennszülött értelmiségiek is. Nem szabad elfelejteni, hogy Jadrincev, Potanyin és társaik Szibériát részben sajátos észak-ázsiai kulturális és civilizációs régióknak tekintették, amelynek jellegét nagysága, éghajlata, demográfiai összetétele és más tényezők határozzák meg. A szibériai regionalisták ugyanakkor próbálták megtalálni azokat a rétegeket és csoportokat, amelyekre hatással lehetne ideológiájuk, és a kozákok, óhitűek, az igazi "szibirjakok" mellett a helyi népek elitjére is gondoltak. Az utóbbiak érdekeiben való fellépéssel pedig hidat akartak verni a helyi orosz és bennszülött lakosság között.

Természetesen a Szibéria és az USA közötti párhuzam továbbra is élt a szibériai oblasztnyik értelmiség köreiből, az Egyesült Szibériai Államok gondolata sem volt teljesen idegen tőlük, de mindenképpen inkább mint nagyon távoli, valószínűtlen és részben irreális, romantikus terv. A nagy botrányt kavaró, "A szibériai patriótákhoz!" című forradalmi hangulatú, 1864. évi kiáltvány, amely felkelésre hívta fel a lakosságot, és az Egyesült Szibériai Államokat élte, inkább egy elkeseredett reakció volt a zemsztvo-reform szibériai elmaradására.¹⁶ Lényegében azonban sem Potanyin, sem Jadrincev, sem a Szibériai Kör többi tagja nem voltak szeparatisták, azok a vádak, amelyekkel 1865-ben a kormányzat megvádolta őket, többnyire alaptalanok voltak. Narodnyik szocialista kötődéseik ellenére igazából forradalmárok sem voltak, a konkrét oblasztnyik program (a zemsztvo-reform Szibériára való kiterjesztése, az esküdtbíráskodás bevezetése, a szibériai egyetem terve, a helyi ipar fejlesztése, a száműzetés rendszerének felszámolása, rendes és korrekt bánásmód az öslakossággal) pedig meglehetősen realista és mértéktartó volt, és sok tekintetben inkább liberálisnak mondható, mint radikálisnak és szocialistának. Jadrincev és társai ugyanakkor nemcsak a reakciós cári centralizmustól, hanem a szocialista indíttatású jakobinus központosítástól is tartottak. Potanyin megint fontosabb kritériumnak tartotta a közös szibériai származást és az ebből következő közös érdekeket, mint az osztályszempontot, azaz például a szibériai és európai parasztok közös érdekeinek elsődlegességét. Ez szintén nem jellemzően szocialista viszonyulás az ügyhöz.¹⁷ Az oblasztnyik mozgalom vezetői tehát sokkal inkább helyi ideológusok voltak, mint gyakorló forradalmárok. Potanyin még az oblasztnyik kifejezést is kerülte, és saját magát egyszerűen "helyi szibériai hazafinak" tekintette.¹⁸ Az ilyen mérsékletesség és óvatosság valószínűleg egész Szibéria provinciális jellegével függött össze. A kisvárosias, provinciális légkör, távol a nagy egyetemi és szellemi központoktól közismerten nem kedvez a politikai radikalizmusnak.

Milyen befolyása volt az oblasztnyik eszméknek Szibériában, és egyáltalán mi valósult meg a szibériai regionalizmus célkitűzéseiből a forradalom előtt? Az egyik legnagyobb vívmányuk az 1888-ban létrehozott Tomszki Egyetem számított, amely fontos tudományos és kulturális központtá vált. Továbbá Szibéria-szerte több, a regionalista eszméket hirdető újság született ("Szibir", "Szibirszkaja gazeta", "Vosztocsnoje obozrenyje", "Szibirszkaja zszny" stb.). Eredménynek mondható az is, hogy a központi kormányzat 1890-ben több enyhítést eszközölt a száműzetés rendszerében. A transzszibériai vasút felépítésével pedig a 19. század végére csökkent Szibéria izoláltsága és bezártságérzése, a térség vállalatai könnyebben be tudtak kapcsolódni a birodalmi gazdaságba. Bármilyen meglepő, a nyersanyag-kitermelésen

kívül ebből leginkább a szibériai mezőgazdaság profitált, főleg annak tejtermelő és állattenyésztő szektora. A területet behálózták a gyorsan kialakuló felvásárló és értékesítő szövetkezetek, az úgynevezett kooperatívok, amelyek idővel nagy és befolyásos központokba, centrálékba tömörültek. A 20. század elején részben megvalósult a szibériai regionalisták következő elképzelése, mégpedig az, hogy a kormányzat különböző engedményekkel ösztönözze a túlnépesedett európai területek lakosságának Szibériába költözését. Ezt a politikát már Szergej Witte pénzügyminisztersége idején karolták fel, majd az 1907 utáni sztolipini reformok és intézkedések következtében valóban százezrek indultak az Uráltól keletre fekvő területekre. Az 1897 és 1914 közötti időszakban valóban milliók érkeztek Szibériába, hiszen csak 1908-ban 758 812 fő települt át Oroszország európai területeiről. Természetesen ilyen demográfiai növekedés komoly feszültségekhez is vezetett, és hamar megjelentek a régi és új telepesek közötti ellentétek is. Az oblasztnyikok, akik egyre inkább a régi lakosság érdekeinek védelmezőjeként próbáltak fellépni, már nem rajongtak annyira a betelepülőkért, annál is inkább, mert azok körében nem nagyon volt befolyásuk. Egyáltalán a szibériai regionalizmus önmagában soha, azaz sem előtte, sem utána nem vált tömeges mozgalommá. Az oblasztnyikok befolyása ugyan nem volt elhanyagolható az egyes városokban és társadalmi körökben, később esetleg a nagy szövetkezeti központokban, és bizonyos mértékben képesek voltak a közvéleményt és ezáltal a kormányt is befolyásolni, azonban soha nem váltak domináns össz-szibériai mozgalommá. Legfőbb politikai célkitűzésüket, a kormányzósági és a járási zemsztvók bevezetését viszont egészen 1917-ig nem sikerült elérniük.

Az oblasztnyik mozgalom az 1917-es forradalom idején és a polgárháború alatt

Az 1917-es orosz forradalom és az azzal járó gyengülő központi kormányzat az aktívizáló szibériai regionalizmus előtt is új perspektívákat nyitott. Egyrészt mindenről sokkal szabadabban és nyíltabban lehetett beszélni, másrészt Oroszország föderális átalakulása megint aktuális politikai témává vált. Ahogyan Szentpétervárott gyengült a központi hatalom, úgy erősödtek mindenütt a decentralizációs, sőt egyenesen separatista törekvések.

Az 1917-es esztendő egyik fontos hozadéka volt Szibéria szempontjából a megreformált zemsztvók bevezetése. Ezzel teljesült az oblasztnyikok egyik régi követelése, melynek érvényesítésére több mint ötven éve nem volt lehetőségük. Az aktívizáló szibériai regionalisták, oblasztnyikok azonban nem akartak megelégedni csupán a helyi, járási, illetve kormányzósági önkormányzatokkal, hanem célul tűzték ki a szibériai autonómiát megtestesítő *Szibériai Kerületi Duma* (oroszul: *Szibirszkaja Oblasztnaja Duma*) összehívását is. Az oblasztnyik mozgalom ugyanakkor 1917-ben egyáltalán nem tartozott a legbefolyásosabb helyi politikai erők közé, inkább csak a helyi értelmiség bizonyos köreiben volt erős. Potenciális bázisuknak tekintették még a már régóta Szibériában élő parasztságot, kozákokat és a különböző nemzetiségeket (főleg a viszonylag nagy létszámú burjátokat), mindez azonban kevés volt, mert az őket támogató legtöbb paraszt és értelmiségi megosztotta szimpátiáit a regionalisták és az eszerek között. A legtöbb aktív oblasztnyik ezért a Szibériában is nagyon népszerű eszer párthoz csatlakozott, amivel viszont egyáltalán nem vesztek el a szibériai autonómia ügye számára, hiszen az oroszországi pártok közül talán az eszer párt volt leginkább nyitott az autonomista és föderalista jelszavak iránt. Az eszerek pozíciójának erősödése azért közvetve kedvezett a szibériai autonómia tervének is.¹⁹ A többi m

sékelt szocialista párt, azaz a népi szocialisták és a mensevikek is nyitottak voltak a szibériai regionális autonómia iránt, a bolsevikok és részben a liberális kadetok viszont néhány nyilatkozattól eltekintve nem rajongtak érte.²⁰ Az oblasztnyikok ugyan önállóan is szervezkedtek, azonban miután látták a politikai fejleményeket és azt, hogy az igazán komoly tömegek nem reagálnak jelszavaikra, szervezeteik tagjai számára lehetővé tették a kettős tagságot. Ezáltal pedig elindult a szibériai oblasztnyik mozgalom és az eszer párt részleges egymásba épülése.

A közhatalom gyakorlására igényt tartó választott szervek közül először a Tomszki Kormányzósági Népi Gyűlés vetette fel az Oroszországi Köztársaságon belüli autonóm szibériai önkormányzat ügyét. Ezt az önkormányzatot a demokratikusan választott és a törvényalkotásra feljogosított Szibériai Kerületi Duma testesítette volna meg. E szerv megalakításának előkészítése céljából hívták össze 1917 nyarán az *Össz-szibériai Kerületi Kongresszust* (oroszul: *Vszeszibirszkij Oblasztnoj Szjezd*), amelyre a különböző politikai, társadalmi, szakmai és nemzetiségi szervek és szervezetek delegálták a tagjaikat. Miután azonban a tervezettnél sokkal kevesebb delegátus jött össze, csak 67 fő, a tomszki tanácskozás szervezői a kongresszust egy előkészítő konferenciává minősítették át. Ezen a konferencián született meg egy szibériai autonómiatervezet, továbbá döntöttek az autonóm Szibéria fehér-zöld lobogójáról, illetve arról, hogy 1917 októberéig össze kell hívni egy valóban reprezentatív kongresszust, amely majd kidolgoz egy részletes autonómiatervezetet, amelyet jóváhagyás végett benyújtanak majd az Összoroszországi Alkotmányozó Gyűlésnek. Az idő rövidsége miatt megint lemondtak a közvetlen választásokról, és a delegálás álláspontjára helyezkedtek.²¹

1917 októberében aztán valóban összeült az első Szibériai Kerületi Kongresszus. Valószínűleg a központban tomboló politikai válság és a közelgő bolsevik hatalomátvétel miatt most már valóban reprezentatív és nagy létszámú testület ült össze, 169 delegátus jelent meg az egyetemi városnak számító Tomszkban. A tanácskozáson fontos határozatokat fogadtak el. Az első kettő Szibéria autonómiájáról és hatalmi berendezkedéséről szólt. Az Oroszországi Köztársaságot a résztvevők úgy képzelték el, mint a nemzetiségi és területi autonómiákat ötvöző államalakulatot, amely hosszabb távon föderációvá alakulhatna át. Az autonóm Szibéria kompetenciáit a központi hatalom állapítaná meg, azonban úgy, hogy a központi szervek kompetenciái lennének taxatív felsorolva, az összes többi hatáskör a helyi kerületi közhatalmi szerveket illelné. Az autonóm hatáskörök közé tartozna egyebek mellett a közbiztonság, a népoktatás, a népjóléti ügyek, a helyi gazdasági kérdések, a szibériai természeti kincsekkel való gazdálkodás, illetve a saját vámok és tarifák meghatározásának a joga. A központi hatalomé lenne a külpolitika, a hadügy (területi haderő mellett), a pénzkibocsátás joga, az országos adók és vámok ügye, az állampolgársági kérdések szabályozása stb.²² Miután a kongresszusi képviselők most is csak delegált és nem közvetlenül választott küldöttek voltak, elhatározták, hogy minél hamarabb meg kell választani az *Alkotmányozó Szibériai Kerületi Kongresszust* (oroszul: *Ucsregyitelnij Szibirszkij Oblasztnoj Szjezd*), mégpedig a demokratikus és arányos választójog segítségével. Erre azonban már nem került sor az október végi, illetve november eleji szeptérvári események miatt.

A bolsevikok és szövetségeseik hatalomra kerülése gyorsabb cselekvésre készítette a szibériai regionalistákat és a velük összefonódó ezereket. 1918 elején összehívták a *Rendkívüli Össz-szibériai Kerületi Kongresszust* (oroszul: *Csrezvicsajnij Vszeszibirszkij Oblasztnoj Szjezd*), amelyen 155 delegátus jelent meg, akik a

zemsztvókat, a városi dumákat, a Szibériában befolyásos nagy szövetkezeteket, azaz a kooperatívokat, illetve a szovjeteket, a pártokat, a nemzetiségeket és a kozákokat képviselték. Deklarációjukban az Összoroszlorszlági Alkotmányozó Gyűlés mellett tették le a voksukat, azzal, hogy az adott válságos helyzetben számukra az egyetlen kiút az autonóm szibériai hatalmi szervek minél gyorsabb kiépítése. Egyelőre az *Ideiglenes Szibériai Kerületi Duma* (oroszlul: *Vremennaja Szibirszkaja Oblasztnaja Duma*) és az *Ideiglenes Szibériai Kerületi Tanács* (oroszlul: *Vremennij Szibirszkij Oblasztnoj Szovjet*) lettek azok. Kimondták, hogy ezek a szervek a bolsevik hatalomátvétel előtti jogszabályokat tekintik érvényeseknek, illetve azt is, hogy amennyiben az Összoroszlorszlági Alkotmányozó Gyűlés nem lesz abban a helyzetben, hogy elkezdje munkáját, akkor az ideiglenes szibériai közhatalmi szervek magukra vállalják a teljhatalmat.²³ A kongresszus meg is választotta az első Kerületi Tanácsot, azaz az első autonóm szibériai kormányt. Székhelye természetesen Tomszk lett.

Az első oblasztnyik kormány előtt sok feladat állt: el kellett fogadtatnia magát a helyi lakossággal, meg kellett szerveznie a Kerületi Duma megválasztását, illetve meg kellett szerveznie a saját szibériai haderőt, amely érvényt tudott volna szerezni a még mindig csak formális hatalmának. Az Ideiglenes Szibériai Tanács ugyanis csak egyik hatalmi központ volt a polgárháború szélén álló Szibériában. Igaz, a bolsevik hatalomátvétel Szentpétervárott megnövelte az oblasztnyik törekvések és elképzelések népszerűségét a helyi politikai körökben, de a befolyásos kadet párt most is óvatosan viszonyult az autonomista jelszavakhoz, annál is inkább, mert őket mint az úgynevezett "cenzusos", azaz polgári rétegek képviselőit a baloldali érzelmű szervezők rendszerint kihagyták a kongresszusokból. A szibériai szervek létrehozása és működtetése alapvetően a szibériai eszerek és népi szocialisták ügye volt. Nagyon sok helyen viszont már a bolsevikok és baloldali eszerek által dominált szovjetek voltak az igazi urak, akik a katonai helyőrségekre tudtak támaszkodni. A szibériai bolsevikok fő központja Krasznojarszk volt.

Az oblasztnyikok és eszerek ugyan elvben nem utasították el a szovjeteket, azonban úgy tekintettek azokra, mint a munkások, parasztok és katonák érdekvédelmi és politikai szervezeteire, amelyek szintén küldhetnek képviselőket a kerületi hatalmi szervekbe, de nem azonosak azokkal, azaz nincs közhatalmi jellegük. Természetesen tudták, hogy a pillanatnyilag erősebb bolsevikok nem fognak belemenni ebbe, ezért inkább saját fegyveres erő szervezésébe kezdtek, amelynek segítségével ellensúlyozni akarták a bolsevik propaganda hatása alatt álló szibériai helyőrségeket. Az oblasztnyikok először különálló szibériai csapatokat igyekeztek szervezni a frontokon, amelyeket szervezeten haza akartak hozni. Ezek a csapatok azonban, amelyeknek a szovjethatalom által irányított területeken keresztül kellett hazajutniuk, a szibériai hatalom szempontjából meglehetősen reménytelen állapotban érkeztek Szibériába. Bolsevik propagandisták nagy gondot fordítottak befolyásolásukra. A hazatérő katonák többsége pedig ki akart maradni minden további vérontásból. A helyzet tehát 1917 végén és 1918 elején itt is hasonló volt, mint a dél-oroszorszlági kozák vidékeken. Az Ideiglenes Szibériai Tanács ezért döntően a helyi erőkből volt kénytelen szervezni a csapatait. E feladat ellátására és a közvélemény befolyásolására a szibériai kormány politikai emisszariátusokat hozott létre a térség különböző városaiban.

A szibériai regionalizmus esélyeit növelte, hogy a zavaros decemberi és januári napokban mindenki támpontokat keresett. A bukott Ideiglenes Kormány komisszárljai közül sokan például ezért vetették alá magukat a születő szibériai kormányszatnak. Sok városi, járasi és kormányzósági önkormányzat is üdvözlő táviratokat küldött neki.

Ez volt a helyzet a különböző nem bolsevik dominanciájú társadalmi szervezetekkel, illetve nemzetiségi szervekkel. Mindez azonban nem volt elég, mert egyre több városban és faluban a vezetés a szovjetek kezébe ment át, főleg a vasút mentén. Emiatt nagyon sürgőssé vált a tervbe vett reprezentatív Ideiglenes Kerületi Duma összehívása. Az időhiány és a rendkívüli körülmények miatt a дума megint delegált tagokból állt, akiket a zemsztvók, a városok, a kozák vidékek, a nemzetiségi önkormányzatok, a társadalmi-politikai, illetve szakmai szervezetek delegáltak. Ennek ellenére a bolsevikok elég hamar felismerték az ilyen testületben rejlő veszélyeket, és azért minden áron igyekeztek megakadályozni, hogy a különböző vidékek delegátusai megérkezzenek az 1918. január 7-én megnyitandó első дума-ülésre. Emiatt az első hivatalos ülés állandóan csúszott. Csak január vége felé jelent meg Tomszkban és regisztráltatta magát több mint 90 delegátus, ezzel pedig meglett a határozatképességhez nélkülözhetetlenül szükséges minimális kvórum. A testület politikai összetétele a következő volt: 56 eszer, 10 népi szocialista, 5 szociáldemokrata (mensevik), 2 lengyel szocialista, 1 autonomista-föderalista; 12 pártunkívüli, és 2 delegátus nem nyilatkozott a párthovatartozásáról.²⁴

A szervezők február elejére halasztották el az első ülés megnyitását, de a bolsevik karhatalom megelőzte őket. Néhány nappal előtte ugyanis egy század segítségével hivatalosan "feloszlatták" a dumát és sok tagját letartóztatták. Először Krasznojarszkba vitték a foglyokat, nemsokára azonban elengedték őket, miután azok írásban megígérték, hogy nem fognak szervezkedni a szovjethatalom ellen. A letartóztatások ellenére körülbelül 40 delegátus szabadlábbon maradt, és január 28-án (február 10-én) a járási élelmezésügyi hatóság épületében titokban megtartották az Ideiglenes Kerületi Duma első ülését. A deklaráció megszövegezésén kívül döntöttek önkéntes csapatok szervezéséről, és végül megválasztották az *Autonóm Szibéria Ideiglenes Kormányát* (oroszul: *Vremennoje Pravityelsztvo Avtonomnoj Szibiri*). A kormány elnöke és egyben földművelésügyi minisztere P. J. Derber lett. A helyzetet és a kormány erejét jól jellemezte, hogy az éjszakai ülés alatt annak érdekében, hogy senki se vegye észre őket, nem merték kivilágítani az utcára nyíló ablakokat. A szibériai дума első és hosszú időre utolsó ülése ennek köszönhetően valóban észrevétlen maradt, mely a szétkergetett Alkotmányozó Gyűlés és az Oroszországi Demokratikus Köztársaság föderatív berendezkedése mellett tette le a voksot, szintén csak néhány nappal később tették közzé egy tomszki újságban.

A Kerületi Duma első ülése után a frissen kinevezett kormány tagjai úgy döntöttek, hogy a körülmények folytán inkább egyenként, magánúton távoznak Tomszkból valamelyik számukra biztonságosabb távol-keleti városba. Emigrációjuk színhelyéül Harbint választottak, azt a formálisan Kína területén lévő, azonban orosz igazgatás alatt lévő várost, amely a Mandzsúriát átszelő Kínai Keleti Vasút központja volt. Harbinban viszont a frissen kinevezett szibériai kormány komoly politikai konkurensre talált. A reális hatalommal nem rendelkező Derber vezette szibériai kormány helyi riválisa a *Haza és az Alkotmányozó Gyűlés Védelmének Távol-keleti Bizottsága* (oroszul: *Dalnyevosztocsnij Komitet Zasciti Rogyini i Ucsregyityelnogo Szobranija*) volt. A hangzatos elnevezés ellenére a Távol-keleti Bizottságnak nem volt sok köze az Alkotmányozó Gyűléshez, és hatalma sem volt sokkal nagyobb, mint a Derber-féle kormányé. Ereje főleg abban rejlett, hogy mint olyan szervezet, amely alapvetően a távol-keleti atamánok vezette bolsevikellenes különítmények finanszírozására jött létre, időnként Szemjonov, Gamov, Kalmikov és más hasonló vezérek

támogatására számíthatott. Bár a bizottság politikailag is szívesen befolyása alá vonta volna ezeket a szabadcsapatokat, arra nem volt esélye, ugyanis az atamánok túlzottan öntörvényűek voltak ahhoz, hogy egy ilyen jellegű civil szervezetnek engedelmessé váljanak. A Távol-keleti Bizottság ugyanakkor fontos pénzügyi és helyi közigazgatási támogatókkal rendelkezett. Mögöttük állt a Kínai Keleti Vasút vezetősége Horvat tábornokkal az élén, őket finanszírozta Putyilov gazdag nagytőkés, illetve a pekingi orosz nagykövetség. Ebben a körben mozgott Alekszandr Kolcsak admirális is. A helyi kadetok szintén támogatták a bizottságot.

A helyi polgári és vállalkozó körökre támaszkodó Távol-keleti Bizottság alapvetően jobboldali orientációjú volt. Ennek megfelelően támogatta az egyszemélyi hatalom létrehozását. Tervei közé tartozott egy katonai diktátor vezette bolsevikellenes hatalmi központ létrehozása Harbinban, ahonnan el akarták kezdeni Szibéria megtisztítását a bolsevikoktól. A helyi választott, döntően demokratikus összetételű szervekkel nem akartak számot vetni, csak a fegyveres erőben bíztak, a megtisztítandó területek jövőbeli irányítását illetően is. Ami pedig az úgynevezett mérsékelt szocialistákat illeti, a bizottság liberálisabb része nyitott volt az együttműködés irányában, a többségi konzervatív jobboldaliak azonban nagyon bizalmatlanok voltak az eszerek vezette szibériai kormánnyal szemben, amely korábban teljesen ki akarta hagyni a szibériai autonóm szervekből a vagyonos rétegek képviselőit. A Derber-kormány mérsékelt része szintén érezte, hogy összetételét ki kellene egészíteni az ún. cenzusos elemek képviselőivel, azaz a kadetokkal és az ipari-kereskedelmi körök képviselőivel, a másik része viszont inkább az egyszínű szocialista kormány fenntartásában reménykedett. Meglehetősen riasztotta őket ugyanis a Távol-keleti Bizottság által támogatott atamánok köztörvényes terrorja, amelytől maga a bizottság is kénytelen volt elhatárolódni. Annak ellenére, hogy az antant helyi képviselői is szorgalmazták a Távol-keleti Bizottság és a Derber-kormány egyesítését, az végül nem valósult meg. Közben 1918 tavaszán politikailag mindkettő teljesen marginalizálódott.

A későbbi fejlemények szempontjából fontosabb az, mi történt az ideiglenesen a bolsevikok hatalma alá került területeken. Mielőtt a Derber vezette Ideiglenes Szibériai Kormány Távol-Keletre távozott volna, helyi szerveként Tomszkban hagyta az úgynevezett *Nyugat-szibériai Komisszariátust* (oroszul: *Zapadno-Szibirszkij Komisszariat*), amely az Alkotmányozó Gyűlésbe Szibériában beválasztott három eszer képviselőből és a tomszki járási elöljáróság szintén eszer vezetőjéből állt. Ugyanakkor Szibéria-szerte már korábban működni kezdtek a már említett politikai emisszariátusok, amelyeket még az Ideiglenes Szibériai Tanács hozott létre a lakosság befolyásolása és a haderő szervezése céljából. A régióban szétszéledt Kerületi Duma képviselőivel együtt ezek a szervek váltak a szibériai bolsevikellenes fegyveres erők fő szervezőivé. Vezető koordinációs szerepet a Nyugat-szibériai Komisszariátus játszott.

Annak ellenére, hogy ezekben a szervezetekben egyértelműen az eszerek domináltak, a szervezkedés nem az eszer párt nevében folyt, hanem az úgymond pártok fölött álló "szibériai kormányzati szervek" nevében. Ez megkönnyítette a szervezkedést, mert a legharciasabb bolsevikellenes tiszték és önkéntesek általában nem voltak eszerek, sőt jelentős részük jobboldali és monarchista meggyőződésű volt, és mint ilyenek gyakran nem tettek nagy különbséget a bolsevikok és a mérsékelt szocialisták között. Lélektanilag könnyebben tudtak engedelmessé válni egy nem létező "kormányzatnak", mint a baloldali terrorista hagyományokkal rendelkező párt vezető szerveinek. A szervezkedésben ugyanakkor szükség volt az illegális fegyveres tevékenységben jártas eszerek tapasztalataira, illetve arra az anyagi háttérre, amit a szibériai

eszerek befolyása alatt lévő szövetkezeti (kooperatív) mozgalom hálózata nyújtott az alakuló helyi fegyveres osztagoknak, az ún. druzsináknak. Szibériában egyértelműen az eszer párt volt a legszervezettebb és legbefolyásosabb, sok helyi tekintély is a tagjai közé tartozott, főleg 1917-től kezdve. A helyzetet azt is megkönnyítette, hogy az eszer párt 1917-ben nagy gyűjtőpárttá vált, amelybe új tagok tízezrei léptek be. Voltak köztük fanatikusok, karrieristák, szerencselovagok, helyüket kereső, eddig párton kívüli értelmiségiek, gazdasági vezetők, tisztek stb. Elkötelezettségük az eszer párt eszmerendszere és a központi vezetőség parancsainak végrehajtása iránt ennek megfelelően meglehetősen eltérő volt. Az eszer párt 1917-ben és 1918-ban ezenkívül sok irányzatra bomlott szét. Amikor tehát egy elégedetlen tiszt vagy polgár valamilyen szervezetet keresett, amely fel tud lépni a szovjethatalom ellen, nagyjából nyugodt lelkiismerettel léphetett be egy ilyen katonai szervezetbe, annál is inkább, mert más lehetősége sok helyen nem nagyon volt. Folytak ugyan egyéb bolsevikellenes fegyveres szervezkedések is, ezek azonban általában marginálisabbak voltak. Ilyenek voltak a már említett távol-keleti atamánok különítményei, vagy Flug tábornoknak, az Önkéntes Hadsereg szibériai kiküldöttjének kezdeményezései. A politikailag inkább jobboldali Flug tábornok azonban később maga is kénytelen volt elismerni az eszerek vezette Nyugat-szibériai Komisszariátus vezető szerepét a szibériai földalatti bolsevikellenes csapatok szervezésében. Azzal a tudattal vigasztalta magát, hogy a szervezkedő tisztek többsége messziről sem eszer meggyőződésű, és inkább csak a körülmények folytán, más komoly alternatíva hiányában, bármilyen támpontot keresve került ezekbe a szervezetekbe.²⁶

Természetesen attól függetlenül, hogy formálisan kinek engedelmessé váltak, a legtöbb illegális katonai csoport nagy önállóságot élvezett. Létszámuk elég ingadozó volt. Nyugat-Szibériában a legerősebbnek például a majdnem 3000 fős omszki illegális csoport számított, Ivanov-Rinov kozák ezredessel az élén, aki Fluggal tartott kapcsolatot, és politikai kérdésekben inkább a kadet párt jobboldalával és a monarchista eszmékkel szimpatizált. Tomszkban három szervezetben összesen 1500 harcra kész személy állt rendelkezésre. Az irkutszki osztagnak körülbelül 1000 tagja volt. Léteztek azonban 60 vagy 100 fős helyi kis csoportok is. Összesen a térségben körülbelül 7500–8000 fegyveres várta a szovjethatalom elleni fellépés lehetőségét.²⁷

Szibériában és Kelet-Oroszországban a nagy bolsevikellenes fordulat 1918 késő tavaszán következett be, amikor a csehszlovák légiók szembefordultak a szovjethatalommal, és fellépésükkel lehetővé tették az orosz bolsevikellenes erőknek, hogy megszerveződjenek és hatalomra kerüljenek az Urál-hegység mindkét oldalán. 1918 nyarán azonban először nem egy bolsevikellenes hatalmi központ alakult ki a térségben, hanem sok kisebb és két jelentős központ. Az egyik az újonnan szervezett *Ideiglenes Szibériai Kormány* volt, a másik pedig a már említett *Komucs*, azaz az *Alkotmányozó Gyűlés Tagjainak Bizottsága* (oroszul: *Komitet cslenov Ucsregyityelnogo Szobranyija*). A téma szempontjából azonban csak az első érdekes.

Szibériának ugyan volt már egy formális kormánya Derber vezetésével, amelyet annak idején az egy éjszakára összeülő "csonka" Kerületi Duma választott, azonban ez a kormány egyrészt a távoli Vlagyivosztokban tartózkodott, másrészt egyáltalán nem volt tekintélye a helyi bolsevikellenes különítmények körében. Az új szibériai hatalom tehát nem ebből az emigráns testületből alakult, hanem a szovjethatalmat átvészelő, majd megdöntő helyi erőkől nőtte ki magát a nyugati szövetségesek és a csehszlovákok bábáskodása mellett. A különböző szovjetellenes ellenálló csoportokat koordináló Nyugat-szibériai Komisszariátus, amely formálisan ugyan a Derber-féle

szibériai kormány területi szervének számított, a fegyveres osztagokkal és a csehszlovákokkal való kapcsolata révén sokkal több hatalommal rendelkezett, mint a fölötte álló "kormány". Emiatt az új kormányzat tulajdonképpen a komisszariátus körül kezdett kiépülni. Bár a komisszárók az eszer párt emberei voltak, a szerveződő apparátusba sok jobboldali és kadet szakember is bekerült, ami később feszültséget szült az eszer párt vezetése és az egyre inkább jobbra tolódó, egykor szintén eszer kötődésű Nyugat-szibériai Komisszariátus, majd a belőle alakuló szibériai kormány között.

A Nyugat-szibériai Komisszariátus nemsokára formálisan átadta a hatalmat az elmenekült Derber-kormány szovjethatalom idején is Szibériában tartózkodó tagjainak, amit június 30-án Ivan Jakusev, az egykori Szibériai Kerületi Duma elnöke jóváhagyott. Más kérdés, hogy formálisan erre nem volt joga, de ilyen részletekkel akkor nem nagyon törődtek. Az ilyen módon újjászületett szibériai kormány minisztereinek többsége ugyan valaha eszer volt, azonban Derberrel távozó kollégáiknál jobboldalibb beállítottságúak voltak. Sőt, az eleinte öt tagból álló kormányban csak egy miniszter (M. B. Satyilov, a helyi ügyek minisztere) kötődött igazából még az eszer párthoz. P. V. Vologodszkij, aki a kormány miniszterelnöke és egyben a külkapcsolatokért felelős minisztere lett, csak valamikor régen számított eszernek. Az öreg V. M. Krutovszkij belügyminiszter inkább mérsékelt népi szocialista volt, ugyanúgy, mint G. B. Patuszskij igazságügyi miniszter, aki ezenkívül oblasztnyik is volt. Ivan Mihajlov pénzügyminiszter, a következő hónapok Szibériájának egyik erős embere ugyan eszer és oblasztnyik volt, ami viszont nem akadályozta meg abban, hogy a legtöbb kérdésben pártja hivatalos álláspontjával szemben teljesen ellentétes vélemény legyen. Az új kormánynak – amely a korábbi testület legjobboldalibb tagjaiból állt, és akik a bolsevik uralom alatt még inkább jobbra tolódtak – tehát politikai tekintetben már nem volt sok köze az eszer párt hivatalos irányvonalához.

A szibériai kormány jobbratolódásának azonban a bolsevikellenes harc szempontjából volt egy előnye, mégpedig az, hogy valamivel könnyebben tudott együttműködni a katonatiszti körökkel. A tisztek általi elfogadtatásban nagy szerepet játszott Grisin-Almazov százados (nemsokára viszont már tábornok), a nyári bolsevikellenes lázadás egyik orosz vezetője, akit a sors kalandor természete mellett viszonylag jó politikai érzékkel áldott meg. Ennek köszönhetően felfogta, hogy a helyi befolyással és a szibériai szövetkezeti központok révén gazdasági hatalommal is rendelkező mérsékelt eszerek és kormányuk jó szövetséges lehet a bolsevikellenes hadsereg szervezése során. Grisin-Almazov számításai valóban beváltak. A szibériai kormány és az azt támogató politikai és gazdasági erők segítségével néhány hónap leforgása alatt sikerült összetoborozni és felszerelni a körülbelül 40 000 önkéntesből álló Szibériai Hadsereget. A katonák majdnem fele kozák volt, a többi tisztekből, tanuló ifjabból és értelmiségiekből állt. Még munkásokból is sikerült néhány nagyon ütöképes egységet létrehozni. Mindez valószínűleg nem ment volna ilyen könnyen, ha a szervezkedés mögött nem állt volna bizonyos tekintélyre szert tett civil kormány, annak apparátusa, az eszerek, mint a legnagyobb helyi szervezett politikai erő, illetve a helyi társadalom anyagi támogatása.²⁸

Az eszer kötődéseit egyre jobban felszámoló omszki kormány viszont hamar konfliktusba keveredett az eszer párt hivatalos vezetése által irányított kelet-oroszországi Komuccsal, amely az egyetlen legitim oroszországi bolsevikellenes hatalmi központ címére tartott igényt. A szibériai kormány ellenezte az alávetést az ilyen jellegű "összoroszoszági" hatalomnak, főleg politikai megfontolásokból. Akkor már inkább a helyi kadetokra, a legjobboldalibb szocialista áramlatokra és a helyi keres-

kedelmi-ipari, azaz polgári körökre támaszkodott, ami folytán nem volt igazán kompatibilis a Szamarában székelő Komuccsal. Ezenkívül a szibériaiak mögött komolyabb és jobban felszerelt haderő állt, mint amilyent a kelet-oroszországi eszerek által megszervezett Népi Hadsereg képviselt. A nyugati szövetségesek és a csehszlovák légiósok viszont arra ösztönözték az orosz antibolsevikokat, hogy egyesüljenek, és hozzanak létre reprezentatív, egységes kormányt. A szövetségeseik támogatásától függő oroszok végül belementek ebbe, és 1918 szeptemberében Ufában létrehozták az ún. ufai direktóriumot, hivatalos néven az *Összoroszági Ideiglenes Kormányt* (oroszul: *Vszerosszijszkoje Vremennoje Pravityelsztvo*). Az öttagú direktórium három tagja jobboldali eszer volt, egy kadet, egy tábornok pedig a hadsereget képviselte. Végrehajtó apparátusát azonban az omszki kormánytól vette át, ami nagyban meghatározta a sorsát. A szocialista többségű direktóriumba beletörödni képtelen kadetok és jobboldali monarchista tisztak 1918. november 18-án végül megdöntötték a direktorok hatalmát és legfőbb kormányzóvá emelték Alekszandr Kolcsak admirálist, a hajdani fekete-tengeri flotta parancsnokát. Kolcsak formálisan nemcsak a "fehér" Szibéria teljhatalmú diktátora lett, hanem az egész bolsevikellenes és ellenforradalmi Oroszországé, amit a többi vezető fehér tábornok is elismert.

Kolcsak székhelye a továbbiakban is a szibériai Omszk maradt. Annak ellenére, hogy kormányában néhány volt regionalista is ült, rezsimjének már semmi köze nem volt a szibériai oblasztnyik mozgalomhoz. A helyi autonómiák ügye 1918 végén már egyáltalán nem volt olyan fontos a politizáló közvélemény számára, mint a vörösök és fehérek élethalálharca. A fehér tábornokok többsége Kolcsakkal az élen pedig egyáltalán nem volt híve az Orosz Birodalom föderalista vagy autonomista átalakulásának, hanem igazi nagyorosz nacionalisták, az "egy és oszthatatlan Oroszország" visszaállításának szorgalmazói voltak. Az oblasztnyik mozgalom ugyan nem szűnt meg teljesen, azonban a többi korabeli mozgalomhoz hasonlóan felmorzsolódott. Főleg a fehér hadseregek vereségei idején merültek fel újra egyes jelszavai, akkor ugyanis a kolcsakista rezsim ellenzékének számító eszer és demokratikus körökben egyre gyakrabban hangzott el a szibériai helyi parlament összehívásának a gondolata, amely talán képes lenne korlátozni a katonaság és a bürokrácia önkényét. A polgárháború azonban rohamosan a végéhez közeledett, a korábban népszerű eszmék egyre inkább lekerültek a napirendről. Szibériára pedig új idők köszöntöttek.

Jegyzetek

1. Nacionalnije okrajini Rosszijszkoj Imperiji. Sztanovlenyije i razvityije szisztyemi upravlenyija. Red. Sz. G. Agadzsanov–V. V. Trepavlov. Moszkva, 1997. 68.
2. Uo.: 77.
3. Uo.: 80.
4. Uo.: 108.
5. *Szvatyikov, Sz. G.*: Rosszija i Szibir. Volnaja Szibir 4. Prága, 1928. 88.
6. Uo.: 93–95.
7. *Szvatyikov, Sz. G.*: Rosszija i Szibir. Volnaja Szibir 5. Prága, 1929. 53–55.
8. Uo.: 52.
9. Uo.: 49–50.
10. *Kropotkin, P. A.*: Zapiszki revoljucionyera. London, 1902. 159.
11. *Szvatyikov, Sz. G.*: Rosszija i Szibir. Volnaja Szibir 6–7. Prága, 1929. 80.
12. Uo.: 80–81.
13. *Szvatyikov, Sz. G.*: Rosszija i Szibir. Volnaja Szibir 8. Prága, 1930. 34–35.
14. Uo.: 40.
15. Uo.: 40–41.

16. *Pereire, N.*: Oblasztnyicesztvo i goszudarsztvennoszty vo vremja grazsdanszkoj vojni. In: Grazsdanszkaja vojna v Rossziji. Perekresztok mnyenyij. Moskva, 1994. 202.
17. *Potanyin, G. N.*: Oblasztnyiceszskaja tendencija v Sziribi. Tomszk, 1907. 11.
18. *Pereire, N.*: Oblasztnyicesztvo i goszudarsztvennoszty vo vremja grazsdanszkoj vojni. In: Grazsdanszkaja vojna v Rossziji. Perekresztok mnyenyij. Moskva, 1994. 202.
19. *Jakusev, I. A.*: Fevral'szkaja revoljucija i szibir'szkije oblastnije szjezdi. Volnaja Szibir 2. Prága, 1927. 15–16.
20. Uo.: 16–17.
21. Uo.: 24–25.
22. Uo.: 28–30.
23. Uo.: 36–40.
24. *Jakusev, I. A.*: Fevral'szkaja revoljucija i szibir'szkije oblastnije szjezdi. Volnaja Szibir 3. Prága, 1927. 23.
25. Uo.: 25–26.
26. *Flug*: Otcset o komangyirovke iz Dobrovolceszskoj armiji v Szibir v 1918-om godu. Arhiv russzkoj revoljuciji. IX. kötet Berlin, 1923. 259.
27. *Jakusev, I. A.*: Fevral'szkaja revoljucija i szibir'szkije oblastnije szjezdi. Volnaja Szibir 4. Prága, 1928. 104.
28. *Miljukov, P.*: Rosszija na perelome. Tom II. Antyibolsevisztszkoje dvizsenyije. Párizs, 1927. 43–44.